

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.155.4

С. О. Граб

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
аспіранта першого року навчання кафедри історії держави і права

ОСНОВНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ, СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ В’ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО ПРО ДЕРЖАВУ І ПРАВО

© Граб С. О., 2016

Проаналізовано певні етапи формування, становлення і розвитку політико-правових поглядів В. Липинського. Особливу увагу звернено на дослідження його праць, у яких мислитель закликає українців до єдності, соборності та свято берегти свої землі та їхню територіальну цілісність.

Ключові слова: держава, право, В. Липинський, формування, політико-правові погляди, верстви, Україна.

С. О. Граб

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ, СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ПОЛИТИКО-ПРАВОВОЙ ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ВЯЧЕСЛАВ ЛИПИНСКОГО О ГОСУДАРСТВЕ И ПРАВЕ

Проанализированы определенные этапы формирования, становления и развития политико-правовых взглядов В. Липинського. Особое внимание уделено исследованию его работ, в которых мыслитель призывает украинцев к единству, соборности и свято хранить свои земли и их территориальную целостность.

Ключевые слова: государство, право, В. Липинский, формирования, политико-правовые взгляды, слои, Украина.

S. Hrab

MILESTONES OF FORMATION, BECOMING AND DEVELOPMENT OF POLITICAL AND LEGAL VIEWS VYACHESLAV LIPINSKY OF STATE AND LAW

Analyzed certain stages of formation and development of political and legal views of V. Lipinski. Particular attention is paid to research his works, in which Ukrainian thinker calls for unity, catholicity and justly preserve their land and their territorial integrity.

Key words: state, law, W. Lipinski, formation, political and legal views, layers, Ukraine.

Постановка проблеми. Важливою і цікавою темою вітчизняної науки історії політичних і правових вчень, зокрема української політичної і правової думки, є надзвичайно багатогранна

творча спадщина В. Липинського як видатного мислителя, публіциста та громадсько-політичного діяча, засновника українського консерватизму. Спеціальний історико-правовий аналіз публіцистичного та епістолярного спадку ученого дає нам уявлення про етапи, особливості формування, зміни і розвиток політико-правових поглядів В. Липинського, донедавна невідомої постаті як науковцям, так й широкому українському загалу. Зазначимо, що після написання своїх ключових, фундаментальних праць, перебуваючи в еміграції з 1917 р., він не припиняв активної громадсько-політичної діяльності та підтримував змістовну переписку з багатьма українськими діячами діаспори. Звісно, оригінальні, нестандартні, а іноді й надто радикальні, незручні погляди В. Липинського викликали жваву дискусію в українських діаспорних середовищах ще за життя мислителя. Так, урахувавши певні застереження, можна його розцінювати, як одного з лідерів і головних ідеологів державницького напрямку української політичної та правової думки, звісно у діаспорі, поза межами окупованих більшовиками та іншими загарбниками українських земель.

Актуальність обраної для наукової статті теми полягає в здійсненні вперше саме політико-правового аналізу творчої спадщини В. Липинського, передусім еволюції його поглядів про державу і право. Донині у межах науки історії вчень про державу і право не існує комплексного спеціального дослідження цієї складної, малодослідженої, актуальної проблеми, яку автор розробляє у перебігу підготовки кандидатської дисертації на тему: “Погляди В’ячеслава Липинського про державу і право”. Водночас у результаті аналізу наукових праць В. Липинського різними авторами, з’явилося чимало історичних, політологічних розвідок, що розглядають окремі аспекти, проблемні питання багатоманітної творчості В. Липинського, а саме: завдання і роль аристократії, пропонованої типології, класифікації форм державного устрою; співвідношення принципів монархізму і консерватизму; засад територіального патріотизму, національного становлення та розвитку та інші. Однак, все ж таки, досі не досліджено важливе питання, що стосується суспільно-історичних, культурно-ідеологічних, політико-правових умов та закономірних етапів формування та становлення поглядів про державу і право цього визначного українського мислителя.

Аналіз дослідження проблеми. Деякі питання творчої спадщини В. Липинського частково і фрагментарно досліджувалися передусім такими авторами, як О. Самойленко, І. Тукаленко та М. Держалюк, однак, вони в силу різних причин, не сповна розкрили усі умови формування та еволюції політико-правових поглядів В. Липинського.

Мета статті. На підставі вивчення творчих здобутків В. Липинського необхідно позначити певні етапи та особливості процесу еволюції його політико-правових поглядів.

Виклад основного матеріалу. Як видається, активну інтелектуальну діяльність В. Липинського у сфері теоретичного розвитку української політико-правової думки, можна поділити на три періоди, кожен з яких має свої особливості та значення для цілісного і повноцінного розуміння творчої спадщини мислителя. Першим таким періодом, на нашу думку, є *ранній період – демократичний (1908–1919 рр.)*.

У цей період В. Липинський написав такі праці, як “Шляхта на Україні: її участь в житті українського народу на тлі його історії”, польською мовою – “Z dziejów Ukrainy” (у перекладі – “З історії України”), “Україна на переломі” та деякі інші.

Аналізуючи працю “Шляхта на Україні” (1909 р.), зазначимо, що автор подає стислий нарис історії української шляхти на тлі історії боротьби українців за власну державність і характеризує тогочасну неоднозначну політичну ситуацію в країні. Метою мислителя є донесення історичної правди до своїх сучасників з тим, щоби, передовсім, польська спільнота на Україні усвідомила і сформувала свою принципову позицію щодо майбутнього українського відродження і свою позицію щодо українського питання загалом. Після короткого нарису історії України у першій частині праці В. Липинський стверджував, що українці хочуть жити незалежним життям і немає такої сили, яка їх зупинить, і тому польська шляхта змушена нарешті визначитися, чи бути на боці українського народу, чи проти нього, останнє означало б зігнувати очевидні закономірності

історії. Однак, польське шляхетське середовище на Україні уже настільки підпало під вплив шовіністичних загальнопольських ідей, що відмовилось слідувати запропонованому мислителем шляху, вибравши замість нього шлях непримиренної конфронтації з молодим, революційним українським рухом за державність, що однозначно призвело до втрат з боку польського визвольного руху та інших драматичних й трагічних поглядів [1, с. 115].

Нагадаємо такі слова В. Липинського з аналізованої статті: “Отож нині серед нас, котрі люблять свій народ і край, немає вже “поляків”, “русинів”, “поляків-українців”, нині, сповнені почуття своєї національної індивідуальності, ми хочемо бути українцями; у наших серцях б’ється не роздвоєне польсько-українське, а лише одне українське серце, ми хочемо працювати для добра своєї Вітчизни безпосередньо, а з нею для всього Людства. Певні, що в Народях-Націях, отож і в Народі-Нації польській матимемо не ворога, а союзника!”, – оптимістично зазначив В. Липинський [2, с. 70].

Про що свідчать сучасні події, політична заява польського Сейму від липня 2016 р., яка безапеляційно звинувачує українців у геноциді поляків на Волині (1943 р.), однозначно підігрує В. Путіну. Переконаємося, що безвідповідальні, політикани-шовіністи забули мудрі настанови В. Липинського та інших видатних мислителів польського походження.

Праця “На вершині могутності” (1920 р.) висвітлює факт приєднання шляхти Пінського повіту до держави Б. Хмельницького, причому В. Липинський концентрує свою увагу на мотивах, які спонукали пінську шляхту до такого неординарного кроку. Цю працю він видав українською мовою у Відні. Велику увагу автор звертає на постать М. Кричевського, – покозаченого шляхтича, козацького полковника, героя битви під Лоевим. Цікаво, що монографія побудована на взірці середньовічної легенди про святих. Трохи історії. Під тиском обставин рід Кричевських окатоличився і сполонізувався, і Станіслав (Міхал, Михайло) став польським шляхтичем. Однак, коли він отримав наказ заарештувати й ув’язнити Б. Хмельницького, в його душі відбулась боротьба між вірністю Польщі і відданістю рідному народові. Станіслав зважився, перейшов на український бік і прийняв нове ім’я – Михайло. А коли становище козаків внаслідок наступу поляків на чолі з литовським князем Радивилом дуже погіршилося і Б. Хмельницький, не маючи іншого виходу, вислав проти цієї добре озброєної армії лише легку козацьку кінноту полковника М. Кричевського. Останній поставив собі за будь-яку ціну затримати просування польських військ на Київ і все ж, як герой, досягнув цієї мети, причому жертвуючи як своїм життям, так і життям довірених йому козаків [4, с. 89].

Поява твору “Z dziejow Ukrainy” (“З історії України”) (1912 р.) викликала особливий резонанс, передусім серед українських політичних кіл, – чи не вперше, українці дізналися, що мали колись свою провідну верству, що серед них, крім запроданців, передовсім було багато тих, хто загинув у боротьбі власне за Українську державу, і це аргументовано доводить польський шляхтич, причому польською (панською) мовою. Так, В. Липинський, на відміну від М. Грушевського, поглянув на українську історію з погляду провідної політичної верстви, а не з позиції популярної тоді народницької концепції. Очевидно, такий підхід був новаторським і оригінальним, тому публічна, суспільна увага й до цієї праці автора була підвищеною [4, с. 90].

Наступним етапом розвитку політико-правових поглядів В. Липинського можемо вважати **середній період – консервативно-монархічний (гетьманський) (1919–1929 рр.)**.

Принагідно зазначимо, протягом 1920-х р. український *консервативно-монархічний рух*, тісно пов’язаний з особою П. Скоропадського, набув спочатку у діаспорній українській суспільно-політичній думці усталеної назви – *гетьманський* [10, с. 33].

Історик і політик у цей період написав свою ключову, фундаментальну працю, а саме: “Листи до братів-хліборобів” (1919–1926 рр.). Так, В. Липинський, особливо у цьому творі, залишив після себе надзвичайно важливі для усіх українських патріотів духовні, політико-правові настанови. Зокрема, аналізуючи важливий період Хмельниччини, а також причини поразки національно-визвольних змагань 1917–1920 р., автор сформулював дуже глибокі й обґрунтовні висновки.

Крім того, опрацювавши твори провідних західноєвропейських мислителів, В. Липинський досить вільно і вдало інтерпретував їх, щоб висловлені прогресивні ідеї органічно вписалися в

українську дійсність і могли плідно прижитися на вітчизняному ґрунті. Словом, думки, викладені в “Листах до братів-хліборобів”, вкладаються в струнку історіософічне, суспільствознавче і політичне вчення, яке в українській політико-правовій думці творить насправді унікальне явище. Мислитель розкрив закономірності постання держав, шляхи їх становлення і розвитку, причому головну роль у цьому процесі державотворення відводив *провідній верстві*, або *чолівці*, яку називав “*аристократією*”. Водночас В. Липинський чітко бачив у суспільстві наявність трьох джерел влади: сили військової, сили економічної і сили розумової [5, с. 221].

За вагою і значенням, головний твір В. Липинського “Листи до братів-хліборобів” (1919–1926 рр.), без сумніву, можна розглядати як квінтесенцію його політико-правових, історичних та філософських поглядів.

Ця оригінальна праця присвячена питанням побудови майбутньої незалежної держави в Україні з погляду досконалої організації українського громадянського суспільства. До того ж В. Липинський розглядав державу як абсолютну цінність, без якої неможливий цивілізований, прогресивний, суспільний розвиток. Переконані, що й у ХХІ ст. ідеї В. Липинського зберігають актуальність, незважаючи на триваючі заклинання представників лівих сил, зокрема, і в сучасній Україні на кшталт: “Держава – все, людина – ніщо” або заклинання лібералів чи правих угруповань на кшталт: “Геть державу з економіки! Що менше держави – то краще!”. Звісно, необхідно збагнути, що демократична держава – величезне досягнення цивілізації, цивілізаційний винахід, подібний до створення колеса, здобуття вогню або відкриття грошей. Варто уважніше проаналізувати один із ключових, на нашу думку, розділів праці “Листи до братів-хліборобів”, а саме: “*Нації поневолені та нації недержавні*”.

Різниця між “націями поневоленими” та “недержавними”, вказує В. Липинський, на перший погляд, може видатися незначною, такою, що зводиться до дрібних нюансів, але насправді ця різниця є дуже суттєвою. На “поневолені нації”, за мислителем, увесь час тисне якась зовнішня жорстока сила, що підкоряє їх собі, але (ось що надзвичайно важливо) внутрішній дух нації прагне звільнення, нація однозначно сприймає чужоземний гніт як щось неприродне та образливе для себе [6, с. 81].

Навпаки, вказує публіцист, “на територію громадянства недержавного чужоземна влада приходить завжди покликана частиною цього громадянства”. Ось чому автор “Листів до братів-хліборобів” зараховував українців не до поневолених, а до бездержавних націй, які сприймають своє становище як нормальне, бо вважають ту зовнішню силу, що керує ними, своєю рідною (оскільки частина українців, на жаль, відчувають себе не окремою нацією, а частиною певної великої єдності – “руського” народу). Словом, симпатизують тоді і зараз ідеям “руського міра”. Ця теза ще раз переконливо доводить живучість російської імперської ідеї – загарбувати інші (сусідні) землі та народи, духовно розбещуючи, поневолюючи їх. Щоправда, за соціологічними опитуваннями нині таких “українців”-малоросів стає щораз менше, з триванням гібридної війни путінської Росії проти України, Європи, демократичного світу загалом.

Що ж треба робити українцям, за В. Липинським? По-перше, писав він, “...все, що сприяє розвитку почуття єдності між всіма мешканцями України, буде Україну, а руйнує все, що їх роз’єднує”. Ось чому, на думку мислителя, абсолютно неприйнятними є як *український націоналізм у крайній формі* (бо він підриває єдність багатонаціонального суспільства), так й будь-який *інтернаціоналізм* (адже слід будувати національну державу, проте спираючись не на етнічну, а на сформовану, свідому розвинуту, повноцінну політичну націю).

Нині українська політична нація все ще перебуває на етапі формування і процес не завершений, хоча успіхи безумовно є. Недержавність же нації, за В. Липинським, означає її рабство, яке має бути конче подолано. У зв’язку з цим замислимось, можливо, існує співвідношення між бездержавністю та тим “національним нарцисизмом” частини українства, про який писав М. С. Грушевський: “Зовсім не бажано нашій країні дістати покоління національних нарцисів, хвалькуватих і самозалюблених, до втрати всякої об’єктивності”. Бо закоханість у себе, однозначно має часто і зворотний бік: пасивність, внутрішнє роздвоєння, нерозуміння цінності свободи [7, с. 113].

Наголосимо, прогресивний шлях розвитку України В. Липинський бачив у “*класократії*” (тобто конструктивному співробітництві всіх класів при особливій ролі аристократії та “середнього класу” – “українських хліборобів”). Причому негативно ставився до “*охлократії*” (тобто анархічної влади розлюченого натовпу). За політичними поглядами він був *консерватором-монархістом*, прихильником гетьманату П. Скоропадського (щоправда, останні два роки життя все ж таки ідеологічно віддалився від гетьмана в екзилі). Однак, на нашу думку, найцікавішими для аналізу є не актуально-політичні висловлювання В. Липинського часто неоднозначні та спірні на тлі складної і драматичної історичної реальності у еміграції, а його політико-правове бачення перспектив майбутнього України.

Відтак, від “хвороби бездержавності”, вважав історик, українців врятує “органічне об’єднання людей”, причому за класовими, а не за партійними ознаками, бо партії – це своєкорисливе зло. Автор пише: “Ставити українцям, як приклад до наслідування, політичні методи націй поневолених, але державних, як наприклад, поляки, чехи, італійці, значить збільшувати нашу політичну темноту, припізнювати процес нашого самопізнання, а тим самим робити нас зовсім нездатними до виліковування з нашої недуги... Наприклад, хто каже, що нас, як чехів або поляків, може визволити якась “Антанта” (тобто, у сучасному розумінні, Захід. – С. Г.), той готує руїну Україні”. Думка зараз не дуже, м’яко кажучи, популярна; але містить значну частку істини. Звісно, розрахунок українців, громадянського суспільства, владної еліти має бути завжди на *власні сили*.

В. Липинський відкидав самозаспокоєність, він був людиною проникливою та совісливою. Він щоразу запитував себе, аналізуючи дивні позиції деяких українських діаспорних політиків, як це можна бути українським патріотом і водночас мріяти про “втоплення в Дніпрі більшості своїх же власних земляків”? Його дуже лякала можливість того, що “по упадку більшовицької чи польської влади на Україні буде у нас не “всенародна радість”, як це буває звичайно у визволених, [але до того] націй поневолених, а – характерна для всіх недержавних націй – анархія і внутрішня різня між українськими людьми” [8].

У наступній своїй монографії “Україна на переломі” (1920 р.) автор наголошує на політичних помилках провідної козацько-шляхетської верстви, яких вона припустилась після смерті Б. Хмельницького, коли легковажно нехтуючи його заповітом і прагнучи взяти владу в свої руки, усунула з гетьманства Юрія Хмельницького і вибрала на його місце Івана Виговського, що разом з іншими помилками врешті привело молоду державу до тяжкої руїни [3, с. 202].

Загалом основною темою праці “Україна на переломі” є сприяння з боку Б. Хмельницького формуванню провідної української верстви (шляхти) та будівництво за її допомогою Української держави. Під час викладу матеріалу автор аналізує усі найважливіші з його погляду проблемні аспекти цього завдання, а також вузлові проблеми загальної української історії: наслідки *Переяславського договору*; необхідність встановлення *гетьманського самодержавства*, але самодержавства не за московським деспотично-східним зразком, а за зразком європейським, у якому володар, як і усі громадяни, беззаперечно підкоряється законові; запровадження спадкової влади гетьмана, що само по собі може гарантувати неперервність державної влади і традиції та вберегти державу від трагічних наслідків міжособної руйнівної боротьби за владу; курс на європеїзацію України, найважливішим критерієм і підставою якої є приватне землеволодіння; метод, за допомогою якого Б. Хмельницькому вдалося створити провідну політичну верству завзятих оборонців інтересів Козацької демократичної держави та українського народу [29].

Словом, у монографії “Україна на переломі” В. Липинський назвав три головні питання в історії України XVII ст., це – будівництво Української Козацької держави, роль аристократії і видатної особи в історії (українська шляхта і Б. Хмельницький). Ґрунтовно аналізуючи монархічні й абсолютистські плани Б. Хмельницького, мислитель подав власне бачення форми державного правління [39]. Нею, на тодішньому етапі історичного розвитку, могла бути *гетьманська монархія*, яка, на думку автора, змогла б легітимізувати державну владу і послугувала б регульованим чинником і виразником інтересів різних груп тогочасного українського політичного суспільства. Гетьманська влада в умовах XVII ст., за В. Липинським, мала б бути спадковою, враховуючи сутність інституту гетьманського самовладдя. Суть політики гетьмана, якщо йдеться про правовий статус шляхти,

зводиться до перетворення її на службову верству, беззастережно і напряду залежну від влади гетьмана (суверена).

Словом, для максимального наближення до істини, повного й усебічного розкриття теми завжди необхідно критично і неупереджено звертатися до першоджерел, тобто праць В. Липинського, у яких він відобразив свої оригінальні погляди, ідеї, світогляд, зокрема все те, що стосується значущих політико-правових явищ.

Останнім, і, мабуть, найважливішим періодом на життєвому шляху В. Липинського вважається *пізній період – незалежний, консервативний (1929–1931 рр.)*.

З 1928 р. усередині *гетьманського руху*, як не прикро, все більше загострюються суперечності між його окремими учасниками і починає визрівати внутрішній конфлікт, точиться боротьба за владу між різними угрупованнями. Перші проблеми почалися через свідому деформацію ідей В. Липинського і П. Скоропадського на Західній Україні, що вилилося у конфлікти В. Липинського з О. Назаруком і С. Томашівським – одним із творців галицької автономістичної політики у післявоєнний період, активним співробітником газети “Нова Зоря”. Коли О. Назарук став редактором “Нової Зорі”, надавши їй католицько-клерикального, консервативного, германофільського спрямування, і виникає полеміка з В. Липинським (причому, вона розтяглася аж на два роки), котрий щиро хотів бачити в особі О. Назарука послідовного провідника саме *гетьманської ідеї* у поневоленому поляками західноукраїнському регіоні [9, с. 68].

Опосередковану роль у загостренні внутрішнього конфлікту відіграв від'їзд тяжко хворого В. Липинського – після понад року перебування у Берліні – до Австрії, де місцевий клімат, гірське повітря полегшували стан його здоров'я. Це значно послабило позиції в Берліні українців-прибічників “ідеалістичної політики”, пропагованої провідним ідеологом українського монархічного напряду В. Липинським. Наступне ж зближення гетьмана П. Скоропадського з С. Шеметом, котрий активно виступав з ідеєю алізації “практичної політики”, фактично започаткувало конфлікт у керівній групі гетьманців. С. Шемет писав: “Стремління зробити з Липинського Магомета, а з «Листів до братів-хліборобів» – Коран – це перекирчування. Така пересадка тільки відштовхує від нас реалістично настроєні елементи, котрі шукають політичного знання, а не політичної віри”. Аби уникнути надалі порушень партійної дисципліни і досягти організаційної злагоди, В. Липинський запропонував завести легітимаційні та анкетні картки. “Бо бачу ясно, що коли ми не знайдемо способу усунути внутрішнє тертя, то воно знищить останню нашу організаційну спробу – Гетьманську Управу (виконавчо-розпорядчий орган – С. Г.) і тим поставить хрест над нами і над ділом нашим” – писав В. Липинський у листі до Ради Присяжних (найвищий керівний орган – С. Г.) Українського союзу хліборобів-державників від 29 січня 1928 р. Щодалі більше загострювалися відносини В. Липинського із самим гетьманом, чий, постійно зростаючий, авторитет поволі переріс межі лише певного сакрального символу української монархічної ідеї.

Зауважимо до середини 1920-х рр. кількість українських консервативно-монархічних організацій значно зросла, з'явилися й нові аналогічні союзи у Франції, Аргентині, Англії. За своєю впливовістю постать П. Скоропадського поступово стала рівнозначною постаті В. Липинського, котрий, свідомо заклав у Статут організації такі обмеження, що зробили непомітним його головування у керованій ним Раді Присяжних. П. Скоропадський, зі свого боку, склавши у 1921 р. присягу, спочатку нічим не відрізнявся від решти членів Ради Присяжних. І якщо незабаром він значно зміцнив свої позиції у монархічному русі, то сталося це завдяки позиції В. Липинського, котрий доклав чимало зусиль для обґрунтування легітимності гетьманського роду Скоропадських та максимального виправдання політичних помилок гетьмана у 1918 році.

Коли ж П. Скоропадського більшість українських монархістів почала сприймати як єдиного претендента на *гетьмана майбутньоїїдичної трудової української монархії*, він поставив собі за мету звільнитися від ідеологічного контролю, тим більше, що кількість його прибічників у Раді Присяжних значно переважало прихильників позиції В. Липинського. Крім того, керівник руху, головний його ідеолог В. Липинський перебував на той час доволі ізольовано в глибокій австрійській провінції – у Бадеру, що до певної міри не давало йому змоги швидко реагувати на політичні акції гетьмана, що чим далі, тим ставали більш самостійними. Останній, зокрема, у січні

1929 р. під час своєї поїздки до Будапешта, провадив перемовини з угорськими урядовцями, однак без санкції Ради Присяжних. Дізнавшись про будапештську акцію П. Скоропадського, В. Липинський просить у Ради Присяжних “повновласті для упорядкування цього (гетьманського) руху” [11, с. 284].

Однак П. Скоропадський, повернувшись до Ванзее, своїм одноосібним рішенням призначив нового голову Гетьманської Управи – Й. Мельника, повністю підконтрольного йому діяча, замість прибічника В. Липинського М. Кочубея. Аби повністю позбавити В. Липинського будь-якого реального впливу на рух, гетьман у липні 1930 р. скликав Перший з’їзд гетьманців, який фактично затвердив П. Скоропадського головою Ради Присяжних і констатував у своїй заяві, що “ясновельможний Пан Гетьман з огляду на те, що реальна політична праця вимагає здоровіших нервів, пропонував В. Липинському обмежити свою компетенцію винятково справами теоретичного й ідеологічного характеру, і що В. Липинський на це не погодився”.

18 серпня 1930 р. В. Липинський надіслав листа гетьманові, в якому звинуватив того у фактичній узурпації влади і стверджував, що на підставі Статуту заявляє про розпуск Ради Присяжних і ліквідацію УСХД. У відповідь, оточення П. Скоропадського звинуватило В. Липинського в “амбіціозності” й “диктаторстві”, ба більше – навіть не зупинилося перед спробою видати його за психічно хвору людину. Зрозуміло, що причиною конфлікту, звичайно ж, була не хвороба В. Липинського, а його незгода з низкою політичних кроків П. Скоропадського, які суперечили уявленням мислителя про політичну принциповість та ідейну чистоту гетьманського руху. Таким чином у цьому конфлікті ще раз проявилися високі моральні риси В. Липинського і як людини, і як політика, однак, багатьма учасниками руху досить часто адекватно не сприймалося. Незважаючи на тривалу й виснажливу хворобу, В. Липинський до кінця життя зберігав ясний розум, перспективне бачення способів розбудови майбутньої Української демократичної, правової, європейської держави. Він чітко дотримувався виваженості, моральності, принциповості та ідейної послідовності у своїй політичній діяльності [12, с. 45].

Після розриву відносин з гетьманом, 18 вересня 1930 р. В. Липинський разом з невеликим гуртком однодумців – В. Залозецьким, В. Кучабським, М. Кочубеєм, Р. Метельським, М. Савур-Ципріяновичем – засновує нову організацію – *Братство українських класократів-монархістів, гетьманців*. Ідеологія Братства була тією самою, що і на попередньому етапі діяльності гетьманців. Відмінність полягала лише в тому, що питання вибору династії відкладалося до скликання *Українських установчих зборів* після відродження Української держави. У комунікаті (тобто зверненні. – С. Г.) нової організації, опублікованому вже після смерті В. Липинського (помер у 1931 р.) в її друкованому органі “Збірнику Хліборобської України”, констатувалось, що “братство взяло на себе не тільки завдання зберігання чистоти Ідеї, якої творцем був Pokійний, але й переведення її в життя класократичним методом...”. Згідно з волею покійного В. Липинського Братство заявило про те, що перебирає на себе *монархічні традиції* – як його духовну спадщину. Проте незабаром діяльність цього гуртка почала явно занепадати, тим більше, що його члени нерідко мешкали у різних країнах поселення українців діаспори [13, с. 23].

Вірним прихильником В. Липинського залишався відомий історик Д. Дорошенко, хоч він й не увійшов до складу Братства. Близькою до організації за політичними поглядами була й група галицьких монархістів (І. Кревецький, І. Крип’якевич, Т. Коструба). Однак, діяльність Братства не набула достатнього розвитку і після виходу 2-го тому “Збірника Хліборобської України” фактично занепала [14, с. 246].

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал, можемо стверджувати, що політико-правові погляди В. Липинського пройшли певні етапи формування, становлення і розвитку. Його консервативна, монархічна ідеологія мала своїх прихильників, особливо серед українців діаспори, адже українські землі були тоді окуповані різними загарбницькими режимами. Діаспорні учені зробили свій політичний внесок у вивчення наукового доробку В. Липинського. Водночас пробудження, підтримання значного наукового інтересу до вивчення поглядів видатного мислителя, українського патріота про державу і право – відповідальне завдання вітчизняних вчених,

передусім молодих істориків права, фахівців з історії політичних і правових учень. Особливо з моменту здобуття незалежності України (1991 р.) спостерігаються спроби історичного, політологічного, соціологічного аналізу творчої спадщини В. Липинського, ім'я якого стає уже достатньо відомим у незалежній Україні. У межах науки історії політичних та правових учень автор вперше звернулася до розроблення такої актуальної цікавої і важливої теми, причому з національних політико-правових позицій.

Зауважимо, у всіх своїх працях різних періодів життя мислитель закликає українців до єдності, соборності, свято берегти свої землі та їхню територіальну цілісність. Він наголошує на тому, що якщо не буде сформовано в українському суспільстві внутрішньої міцної, органічної побудови (структури, організації), тобто оптимальної, ефективної системи влади, то й не буде успішної, цілісної та незалежної, національної держави. Звісно, така позиція й нині є надзвичайно актуальною. Адже спостерігаємо корупцію, непрофесіоналізм чиновників, бачимо слабкі місця політичної та інших псевдоеліт, – боротьбу за збереження влади за будь-яку ціну, засилля олігархів, відсутність верховенства права, тощо. Коли буде вироблена згуртованість, чітка одновекторна політико-правова позиція патріотичної та професійної владної верхівки, що дбає за національні інтереси, тоді й можливо буде збудувати непохитний та міцний політичний каркас, який сприятиме прогресивному, економічному, правовому та соціальному розвитку Української держави, що спиратиметься на демократичні європейські стандарти. Саме на цьому й пророчо наголошував В. Липинський, який добре розумів можливі, потенційні небезпеки для національного правового і державного будівництва в Україні.

1. Липинський В. К. Релігія і церква в історії України / В. К. Липинський. – Львів : Дружина, 1933. – 133 с.
2. Липинський В. К. Шляхта на Україні / В. К. Липинський. – Краків, 1909. – 146 с.
3. Липинський В. К. Україна на переломі 1657–1659. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті / В'ячеслав Липинський. Твори, архів, студії / Східноєвропейський дослідний інститут ім. В. К. Липинського. – Філадельфія, 1991. – Т. 3: Твори. Історична секція. – Київ ; Філадельфія, 1991. – 356 с.
4. Липинський В. К. Участь шляхти у Великому українському повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького / В. К. Липинський / У кн.: Вячеслав Липинський. Твори / Східно-Європейський дослідний інститут ім. В.К. Липинського. – Т. 2. – Участь шляхти у великому українському повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. – Історична секція. Ред. Л. Білас. – Філадельфія, Пенсильванія, 1980. – С. 88–95.
5. Липинський В. К. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму / Ред. Я. Пеленський. – К. : Філадельфія, 1995. – 472 с.
6. Ісаїв В. Політична соціологія В'ячеслава Липинського / В. Ісаїв // Сучасність. – 1984. – № 6. – С. 81–95.
7. Винар Л. Недрукований лист В. Липинського до М. Грушевського в справі загальних зборів НТШ в 1913 р. Вступ / Любомир Винар / Український історик. – 1991. – Т. 28. – Ч. 1 – 2. – С. 113–114.
8. Ідеї державотворення та філософії історії В. Липинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.litopus.com.ua/encyclopedia/osobystosti+k/ideyi-derzhavotvorennya-ta-filosofiyi-istoriyi-v-lypynskogo/>
9. Листи В'ячеслава Липинського до Осипа Назарука / У кн.: В'ячеслав Липинський та його доба: Кн. друга. Наукове видання. / упоряд.: Т. Осташко, Ю. Терещенко. – К. : Темпора, 2010. – 624 с. – С. 303–333.
10. Липинський В. К. Про Українську гетьманську державу 1918 р. / У кн.: В. К. Липинський як ідеолог і політик. – Ужгород, 1931. – С. 12–14.
11. Листи В'ячеслава Липинського до Гетьманської управи / Укн.: В. Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії. Серія “Архів”. Листування / Ред. Я. Пеленський, Р. Залуцький, Х. Пеленська та ін. – Т. 1. (А-Ж) – К. : Смолоскип, 2003. – С. 284–285.
12. Сікора І. Концепція “дідичного гетьманату” В'ячеслава Липинського у світлі сучасного трактування легітимності політичної системи / Липинський В. Студії. Т. 1: В. Липинський: історико-політологічна спадщина і сучасна Україна; Матеріали міжнародної наукової конференції / І. Сікора. – Київ-Луцьк-Кременець. – К., 1994. – С. 45–57.
13. Оглоблин О. Династична ідея в державницько-політичній думці України-Гетьманщини 17–18 ст. / О. Оглобин / Державницька Думка. – 1951. – № 4. – С. 23–28.
14. Листи Дмитра Дорошенка до В'ячеслава Липинського / Липинський В'ячеслав. Твори, архів, студії / Східноєвропейський дослідний інститут ім. В. К. Липинського. – Філадельфія, Пенсильванія, 1976. – Т. 6: Архів / Ред. І. Лисяк-Рудницький. – 530 с. – С. 246–248.

REFERENCES

1. Ly`py`ns`ky`j V. K. *Religiya i cerkva v istoriyi Ukrayiny`* / V.K. Ly`py`ns`ky`j. – L`viv: Druzhy`na, 1933. – 133 s.
2. Ly`py`ns`ky`j V. K. *Shlyaxta na Ukrayini* / V.K. Ly`py`ns`ky`j. – Krakiv, 1909. – 146 s.
3. Ly`py`ns`ky`j V.K. *Ukrayina na perelomi 1657-1659. Zamitky` do istoriyi ukrayins`kogo derzhavnogo budivny`cztva v XVII-im stolitti* / Vyacheslav Ly`py`ns`ky`j. *Tvory`*, arxiv, studiyi / *Sxidnoyevropejs`ky`j doslidny`j insty`tut im. V. K. Ly`py`ns`kogo*. – Filadel`fiya, 1991. – T. 3: *Tvory`*. *Istory`chna sekcija*. – Ky`yiv-Filadel`fiya, 1991. – 356 s.
4. Ly`py`ns`ky`j V. K. *Uchast` shlyaxy` u vely`komu ukrayins`komu povstanni pid provodom get`mana Bogdana Xmel`ny`cz`kogo* / V. K. Ly`py`ns`ky`j / *U kn.: Vyacheslav Ly`py`ns`ky`j. Tvory` / Sxidn`o-Evropejs`ky`j doslidny`j insty`tut im. V. K. Ly`py`ns`kogo*. – T. 2. – *Uchast` shlyaxy` u vely`komu ukrayins`komu povstanni pid provodom get`mana Bogdana Xmel`ny`cz`kogo*. – *Istory`chna sekcija*. Red. L. Bilas. – Filadel`fiya, Pensy`l`vaniya, 1980. – S. 88 – 95.
5. Ly`py`ns`ky`j V. K. *Ly`sty` do brativ-xliborobiv. Pro ideyu i organizaciju ukrayins`kogo monarxizmu* / Red. Ya. Pelens`ky`j. – K.: Ky`yiv - Filadel`fiya, 1995. – 472 s.
6. Isayiv V. *Polity`chna sociologiya Vyacheslava Ly`py`ns`kogo* / V. Isayiv // *Suchasnist`*. – 1984. – # 6. – S. 81–95.
7. Vy`nar L. *Nedrukovany`j ly`st V. Ly`py`ns`kogo do M. Grushevs`kogo v spravi zagal`ny`x zboriv NTSh v 1913 r. Vstup / Lyubomy`r Vy`nar / Ukrayins`ky`j istory`k*. – 1991. – T. 28. – Ch. 1 – 2. – S. 113–114.
8. *Ideyi derzhavotvorenniya ta filosofiyi istoriyi V. Ly`py`ns`kogo [Elektronny`j resurs]*. – Rezhy`m dostupu: <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/osobystosti+k/ideyi-derzhavotvorenniya-ta-filosofiyi-istoriyi-v-lypynskogo>.
9. *Ly`sty` Vyacheslava Ly`py`ns`kogo do Osy`pa Nazaruka* / *U kn.: Vyacheslav Ly`py`ns`ky`j ta jogo doba: Kn. druga. Naukove vy`dannya*. – *Uporyad.: T. Ostashko, Yu. Tereshhenko*. – K.: *Tempora*, 2010. – 624 s. – S. 303–333.
10. Ly`py`ns`ky`j V. K. *Pro Ukrayins`ku get`mans`ku derzhavu 1918 r.* / *Ukn.: V.K. Ly`py`ns`ky`j yak ideolog i polity`k*. – Uzhgorod, 1931. – 47 s. – S. 12–14.
11. *Ly`sty` Vyacheslava Ly`py`ns`kogo do Get`mans`koyi upravly` / Ukn.: V. Ly`py`ns`ky`j. Povne zibrannya tvoriv, arxiv, studiyi. Seriya “Arxiv”. Ly`stuvannya* / Red. Ya. Pelens`ky`j, R. Zalucz`ky`j, X. Pelens`ka ta in. – T. 1. (A-Zh) – K.: *Smolosky`p*, 2003. – 960 s. – S. 284–285.
12. Sikora I. *Koncepcija “didy`chnogo get`manatu” Vyacheslava Ly`py`ns`kogo u svitli suchasnogo traktuvannya legity`mnosti polity`chnoyi sy`stemy`* / *Ly`py`ns`ky`j V. Studiyi. T.1: V. Ly`py`ns`ky`j: istory`ko-politologichna spadshhy`na i suchasna Ukrayina; Materialy` mizhnarodnoyi naukovoyi konferenciyi* / I. Siroka. – Ky`yiv-Lucz`k-Kremenecz`. – K., 1994. – S. 45–57.
13. Oglobly`n O. *Dy`nasty`chna ideya v derzhavny`cz`ko-polity`chnij dumci Ukrayiny`-Get`manshhy`ny` 17–18 st.* / O. Oglobly`n / *Derzhavny`cz`ka Dumka*. – 1951. – № 4. – S. 23–28.
14. *Ly`sty` Dmy`tra Doroshenka do Vyacheslava Ly`py`ns`kogo* / *Ly`py`ns`ky`j Vyacheslav. Tvory`*, arxiv, studiyi / *Sxidnoyevropejs`ky`j doslidny`j insty`tut im. V. K. Ly`py`ns`kogo*. – Filadel`fiya, Pensy`l`vaniya, 1976. – T. 6. *Arxiv* / Red. I. Ly`syak-Rudny`cz`ky`j. – 530 s. – S. 246–248.